

UNIVERSAL XALQARO ILMIY JURNAL

Jurnalning bosh sahifasi: <https://universaljournal.uz>

Universal International Scientific
Journal

e-ISSN: [3060-4540 \(online\)](https://universaljournal.uz)

Year: 2025 Issue: 2 Volume: 5

Published: 05.05.2025
<https://universaljournal.uz>

International indexes

GOOGLE SCHOLAR
CROSSREF (OAK BAZA)

ZENODO

OPEN AIRE

EUROPUB

RESEARCHGATE (OAK BAZA)

SJIF

O'ZBEKISTONDA BIRINCHI MUSIQIY O'QUV MASKANLARI VA TEATR FAOLIYATI

Nabilonov Dilxushbek Elmurodjon o'g'li

Andijon davlat universiteti

Uzbekistan

dilhushbekk12icloud@com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda musiqiy-ma'rifiy taraqqiyotning ilk bosqichlari XX asr boshlarida tashkil topgan musiqiy o'quv maskanlari va teatrlari faoliyati ilmiy jihatdan keng yoritiladi. Bu maqolada o'quv maskanlari va teatrlarning tashkil topishi, ularning asoschilari, shakllanish bosqichlari, jamiyatga ta'siri, milliy san'atimizdagi o'rni haqida batafsil tahlil yuritiladi.

Kalit so'zlar: musiqiy ta'lim, teatr san'ati, jadidchilik, Turkiston konservatoriyasi, Hamza teatri, milliy uyg'onish, musiqa maktablari, madaniyat.

Аннотация: В статье дается широкий научный обзор деятельности музыкальных учебных заведений и театров, созданных в начале XX века, на первых этапах развития музыкального и образовательного искусства в Узбекистане. В статье дается подробный анализ создания учебных заведений и театров, их основателей, этапов становления, их влияния на общество, а также их роли в нашем национальном искусстве.

Ключевые слова: музыкальное образование, театральное искусство, джадидизм, Туркестанская консерватория, театр имени Хамзы, национальное возрождение, музыкальные школы, культура.

Abstract: This article provides a broad scientific coverage of the activities of musical educational institutions and theaters established in the early 20th century, the first stages of musical and educational

development in Uzbekistan. This article provides a detailed analysis of the formation of educational institutions and theaters, their founders, stages of formation, their impact on society, and their place in our national art.

Keywords: musical education, theater art, Jadidism, Turkestan Conservatory, Hamza Theater, national revival, music schools, culture.

Language: Uzbek

Citation: Nabilonov , D. (2025). THE FIRST MUSIC SCHOOLS AND THEATER ACTIVITIES IN UZBEKISTAN. *Universal International Scientific Journal*, 2(5), 58–61. Retrieved from <https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/1833>

Copyright © 2025 by author(s) and Scientific Research Publishing Inc. This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Kirish

O‘zbekistonda musiqa va teatr san’atining shakllanishi mustamlaka davri va undan keyingi jadidchilik harakatlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Bu davrda ilg‘or ziyolilar jamiyatda madaniy-ma’rifiy uyg‘onishni ro‘yobga chiqarish, yosh avlodni yangi ruhda tarbiyalash, milliy san’atni rivojlantirish uchun faol harakat boshladilar. Shuning natijasida, dastlabki musiqiy o‘quv maskanlari va teatr truppalari paydo bo‘ldi. Bu o‘quv yurtlari va teatrlar xalq ongida estetik tafakkurni shakllantirishda, milliy qadriyatlarni targ‘ib qilishda beqiyos rol o‘ynadi

Birinchi musiqiy o‘quv maskanlari

XX asrning boshlarida O‘zbekistonda professional musiqiy ta’lim tizimi shakllanish yo‘liga qo‘ydi. Dastlab, madrasalar qoshida va xususiy tarzda tashkil etilgan musiqa to‘garaklari, maqom va xalq qo‘shiqlari bilan shug‘ullanuvchi guruhlar mavjud edi. 1920-yillarda musiqiy ta’lim davlat miqyosida yo‘lga qo‘yila boshlandi.

Turkiston xalq konservatoriyasi (1924) 1924-yilda Toshkentda ochilgan Turkiston xalq konservatoriyasi O‘zbekistonda birinchi musiqiy o‘quv yurti hisoblanadi. Bu dargohda o‘zbek va rus musiqasi birgalikda o‘qitilgan. Konservatoriyada maqom, cholg‘u asboblari, vokal, bastakorlik va musiqiy nazariya bo‘yicha mashg‘ulotlar olib borilgan. Dastlabki ustozlar orasida Ashurali Zokirov, Tolib Sodiqov, Komiljon Otaniyozov va boshqa taniqli san’atkorlar faoliyat olib borishgan. O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasi (1934) 1934-yilda tashkil etilgan bu oliy ta’lim muassasasi o‘zbek musiqasining ilmiy-nazariy asosda rivojlanishida muhim bosqich bo‘ldi. Konservatoriyada Sharq va G‘arb musiqa madaniyati uyg‘unlashtirilgan holda o‘rgatilgan. Bu yerda zamonaviy musiqiy kompozitsiya, orkestrlashtirish, musiqa tarixi, xalq ijodi asoslari chuqur o‘rganilgan.

Hududiy musiqa maktablari 1920–1930-yillarda Andijon, Buxoro, Samarqand, Qo‘qon kabi shaharlarda musiqa maktablari ochildi. Bu maktablar xalq orasida an’anaviy cholg‘ular, maqom san’ati, xonandalik

madaniyatini rivojlantirishga xizmat qildi. Aynan shu maktablarda kelajakning ustoz xonandalari, sozandalari va bastakorlari voyaga yetdi. Ilk musiqiy o'quv maskanlari nafaqat kasbiy ta'lim berish, balki xalq orasida musiqaga bo'lgan e'tiborni oshirish, yosh avlodni estetik tarbiyalash, ayollarni musiqaga jalb qilish kabi dolzarb vazifalarni ham bajargan. Ayniqsa, qadimiy maqomlarni o'rganish, xalq ashulalari va milliy cholg'u asboblarini rivojlantirishda bu maskanlarning hissasi katta bo'lgan.

O'zbek teatr san'atining shakllanishi ham XX asr boshlariga to'g'ri keladi. Dastlab, teatr faoliyati ko'proq ma'rifiy va ijtimoiy g'oyalarni targ'ib qilishga qaratilgan bo'lib, xalq orasida yangicha tafakkurni shakllantirishga xizmat qilgan.

Hamza teatri. 1918-yilda Farg'onada Hamza Hakimzoda Niyoziy rahbarligida tashkil topgan teatr o'zbek milliy teatrining tamal toshini qo'ygan. Ushbu teatrda Hamza asarlari sahnalashtirilib, jamiyatdagi dolzarb ijtimoiy muammolar, ayollar huquqi, adolat, milliy uyg'onish mavzulari yoritilgan. Hamza teatr faoliyatini xalq orasida teatral madaniyatni shakllantirishga, milliy qadriyatlarni tarannum etishga qaratgan.

"Turon" teatr truppasi (1910-yillar) Toshkentda faoliyat olib borgan ushbu truppa dastlabki havaskor aktyorlar jamoasi sifatida shakllandi. Ular xalq orasida spektakllar namoyish etib, san'at orqali ijtimoiy fikr uyg'otishga harakat qilishgan. Bu truppa keyinchalik professional teatrlar shakllanishiga asos bo'ldi.

O'zbek Davlat drama teatri. 1929-yilda tashkil etilgan ushbu teatr O'zbekistonda professional drama teatrining markaziga aylandi. Bu teatrda milliy dramaturgiya, musiqali spektakllar, G'arb dramaturgiyasi asarlarining milliy ruhda talqinlari

sahnalashtirildi. Teatr aktyorlari orasida Abror Hidoyatov, Sora Eshonto'rayeva, Nabi Raximov singari san'atkorlar bo'lgan.

Teatrlarda musiqaning o'rni katta bo'lib, jonli ijro, milliy cholg'ular, xalq ashulalari orqali sahna ko'rinishlari boyitilgan. Ko'plab teatrlar o'z sahnasida musiq va drama uyg'unligini ta'minlab, xalqning didini shakllantirishda xizmat qilgan. Ayniqsa, operetta va musiqali dramalar orqali vokal ijrochilik maktabi rivojlandi. Ilk musiqiy va teatr maskanlari o'zbek milliy madaniyatining saqlovchisi va targ'ibotchisi sifatida xizmat qilgan. Bu dargohlar xalq orasida san'atga hurmat, ma'naviy o'sish, milliy o'zlikni anglash, badiiy tafakkur shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Ular quyidagi asosiy vazifalarni bajargan:

San'at orqali ma'rifatni targ'ib qilish;

Professional san'atkorlar tayyorlash;

Milliy musiq va teatrni xalqaro miqyosda tanitish;

Maqom, xalq musiqasi, sahna asarlarini asrab-avaylash;

Teatral ijod orqali ijtimoiy muammolarni ko'tarish.

Xulosa:

O'zbekiston tarixida birinchi musiqiy o'quv yurtlari va teatrlarning tashkil topishi, milliy uyg'onish davrining eng muhim bosqichlaridan biridir. Bu jarayonlar xalq ongining o'zgarishi, ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish, estetik tarbiyaning shakllanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan. Turkiston xalq konservatoriyasi, ilk musiq maktablari, Hamza teatri kabi maskanlar o'z faoliyati orqali nafaqat professional san'atkorlarni tayyorlashga, balki san'at orqali jamiyatni o'zgartirishga xizmat qilgan. Ilk teatr va musiqiy o'quv yurtlarining faoliyati san'atga bo'lgan e'tiborni oshirdi, xalqni san'at orqali ma'rifat yo'liga boshladi. Ayniqsa,

ayollarning sahnaga chiqishi, yangi avlodning milliy musiqa qiziqishi, teatrdagi dolzarb ijtimoiy mavzular ko'tarilishi bu dargohlarga nisbatan hurmatni oshirdi. Ular milliy o'zlikni anglash, xalq badiiy merosini asrash va targ'ib etishda muhim vositaga aylandi.

Shu bilan birga, bu maskanlar zamonaviy musiqa va teatr san'ati rivojining poydevorini

yaratib berdi. Bugungi kunda ular boshlab bergan an'analar yuksalib, yangi avlod tomonidan davom ettirilmoqda. Zamonaviy o'quv yurtlari, teatrlar, konserlar va musiqiy festivallar – barchasi o'sha ilk qadamlardan, birinchi dargohlardan ildiz olgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Karimov O. O'zbek musiqa madaniyati tarixi, Toshkent: Fan, 2010.
2. Ahmedov B. Teatr san'ati va xalq ijodi, Toshkent: O'zbekiston, 2015.
3. Zunnunova M. Musiqa va ma'naviyat asoslari, Toshkent, 2020.
4. Qodirov H. Jadidchilik va teatr tarixi, Samarqand, 2017.
5. <https://uzculture.uz>
6. <https://teatr.uz>
7. <https://navoiytheater.uz>
8. <https://konservatoriya.uz/>